

רבות מופתי בארץ מצרים: ומשה ואהרן עשו את פלהמפתים האלה לפני פרעה ויחזק יהוה את לב פרעה ולא שלח את בני ישראל מארצו: ס יב"א ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר: ב החדש הזה

בדי' קאסנאה מופתי בארעא דמצרים: ומשה ואהרן עבדו ית כל מופתא דאלין קדם פרעה ותקף ית לב פרעה וקא שלח ית בני ישראל מארעה: א ואמר ית משה וקאהרן בארעא דמצרים קמימר: ב ירחא קרין

1

לכון ריש ירחין קירחי שתא: פנשתא דישרן: קירחא קרין

משה על מולד ה ראוי לקדש, וכ ואמר לו כזה ה הראהו והלא ל שנאמר (וי כ"ח) וי ל"ח, מן היום אב סמוך לשקיעת ה עם השכה (מכיל): מדבר, והלא כבו בני ישראל, אלא לזה למדני, וכדז מדברים (מכיל): לאמר בעשר שיקחו כבשור מקחו מצעשור* שינו נוסחאות באיה.

המורה (מ"ל), ורז לפרעה להיות סמיר דברי משה, ושפיר נ של משה אל ישראל. תוספ' ד"ה ממא"י, "לאמר" בין לוי הו ומיד, והזמן מקושר

לישראל והמלא ש בניסן עהדין לי ישראל ועל זה ה מונים מניסן ללד הזה ולא אמר נ הקדוש ברוך הוא יהיה זה לכס"ג:

רש"י

לקט בהיר

יס סוף ולנער את מלרים: (ו) ומשה ואהרן עשו וגו'. כבר כתב לנו זאת בכל המופתים, ולא שנאה כאן, אלא בשביל לסמכה לפרשה שלא חרובה"א: (א) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן. בשביל* שאהרן עשה וערה צמופתים כמשה, חלק לו כבוד זה צמורה ראשונה, שכללו עם משה" (דציבור (מנה כ"ח): בארץ מצרים. חוץ לכרך", או אינו אלא בחוך הכרך, תלמוד לומר כל אחתי את העיר וגו' (ע"י כ"ט), ומה חפלה קלה לא התפלל בחוך הכרך* לפי שהיתה מלאה גילולים, דבר* חמור לא כל שכן (מכיל): (ב) החדש הזה. הראהו לזנה בחדושה"א, → ואמר לו, כשהכירה מתחדש יהיה לך ראש חדש (פ"ר - מכיל), ואין מקרא יולא מידי פשוטו, על חדש ניסן אמר לו, זה יהיה ראש לסדר מנין החדשים, שיהא אייר קרוי שני, סיון שלישי (מכיל): הזה. נתקשה שינו נוסחאות * שבשבל. דיבור חמור לא כיש ומפני מה לא נדבר עמו בתוך החדש לפי וכו' * דבור.

אור החיים

י. ומשה ואהרן וגו' ויחזק וגו'. כונת הכחוש לומר שהגם שעשו את כל המופתים האלה אף על פי כן לא נתרצה לשלחם אפילו שלא בהחלט אלא לנחם מארצו (לד"ה) כאומרו (לעיל ה' ג') ולכה נא דרך שלשת ימים:

אור בהיר

עא) וכל הכחוש נאמר בשביל חידוש חיצה מארצו.

אמר ה' קדוש אדני - (ח)
(אזכר חזון קדוש אדני אלה)

לְכֶם רֵאשׁ תְּחִלָּה רֵאשׁוֹן הוּא לְכֶם
 לְחִדְשֵׁי הַשָּׁנָה: דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עַדְת
 יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשׂוֹר לְחִדְשׁ הַזֶּה

רש"י

לקט בהיר

משה על מולד הלצנה בחימו* שיעור תראה" ותהיה
 ראוייה לקדש, והראה לו בחלוצע את הלצנה צרקיע,
 ואמר לו כזה ראה וקדש (מנחות כ"ט. - מכילי), וכילד
 הראהו והלא לא היה מדבר* עמו חלה ציוס,
 שנאמר (וי כ"ח) ויהי ציוס דבר ה', ציוס לוחו (ויק"ז
 ל"ח), מן היום אשר נוח ה' והלאה (במד' ע"ו כ"ח), חלה
 סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו, והראהו
 עם חשכה (מכילי): (ג) דברו אל כל עדת. וכי אהרן
 מדבר, והלא כבר נאמר (ל"ח י"ג) ואתה דבר* ח' אל
 בני ישראל, חלה חולקין כבוד זה לזה ואומרים זה
 לזה למדני, והדבור יולא מצד שניהם כאילו שניהם
 מדברים (מכילי): דברו אל כל עדת ישראל
 לאמר בעשור לחודש. דברו היום בראש חודש"
 שיקחו ובעשור לחודש (שם): הורה. פסח מלרים
 מקחו מצעשור* ולא פסח דורות" (שם - פסחים ל"ו):
 שנינו נסחאות באיות. דבר. אתה תדבר וני אתה ולא אהרן. בעשור.

המיוחדים) האלו יהיו לכם ראש חדשים, חלה הכי פירושא
 (החדש) כשהלצנה נחחדש (הוא) כזה שאני מראה לך (לכם)
 יהיה לכם (ראש חדשים) ראש לכל חדש וחדש (רא"ם),
 ואח"כ אמר הכתוב ראשון, הוא" לכם, פי' המידות הוא
 שהראיתי לך ואמרתי עליו כזה ראה וקדש, חידוש הוא
 בעצמו יהיה ראש וראשון לי"א חידושי השנה האחרים
 (כ"י). ויש טעם בדבר שנגטויו בין לפי הפשט ובין לפי
 הדרוש למנות החדשים דוקא מניסן החדש שילאנו בו
 לגאולת עולם, ויש בזה זכירה לזיאת מצרים, וזה אין
 בחורה שמות עצמיות לחדשים, וכמו צימות השבוע שאין להן
 שמות רק יום ראשון שני וכו' שיש בזה זכירה ליום השבת
 (רמב"ן): (ד) פירש"י במנחות וז"ל: בשעת מולד הלצנה
 אינה נראית כי אם מעט ואינה ניכרת עכ"ל: (ה) כן הוא
 במכילתא אשר משם רבנן דבי רבינו, ופירושא שנאמר
 במנחות שבת ואתה דבר וכו', והיה די לומר דבר אל בני
 וגו', חלה למעט בא, אתה דבר ולא אהרן, וזה בנין אב לכל

החורה (מ"ל), ורבים ממפרשי רש"י גורסים והלא כבר נאמר אתה תדבר (ו' ב') ונדחקו בפירוש, כי מה ענין דיבור
 לפרעה להיות סחירה לכאן, אבל האמת ידענו כי בכל מקום בין לפרעה ובין לישראל היה אהרן רק הממליך ומטעים ומפרש
 דברי משה, ופיר מקשה רבינו שמצינו דברו משמע שהיו שנים בדיבור (בא"י): (ו) רז"ל במכילתא למדו זאת שהדיבור
 של משה אל ישראל יהיה בר"ח מדהסמין הכתוב חיצו דברו להחדש הזה, וצפסחים ו': למדוהו מג"ש מדבר מדבר (ע"י
 חוספ' ד"ה ממאין), אבל רבינו שעבודתו ליישב פשטיות הכתובים נראה כוונתו שפשט הכתוב מעיד על זה, מדהפסיק בחיבת
 "לאמר" בין זווי הדיבור ובין הזמן ולא אמר דברו אל כל עדת בני בעשור לחודש הזה לאמר, משמע שהדיבור יהיה תיכף
 ומיד, והזמן מקושר אל חיצו ויקחו (מ"ל): (ז) פי' אפילו לכחילה יכול ליקח בין קודם עשור ובין אחריו, אבל ודאי

אור החיים

לישראל, והמלא שאלו ז"ל (ר"ה י"א). בניסן נגאלו
 בניסן עתידין ליגאל, כי החודש מסויים לעובת
 ישראל ועל זה ראשון הוא ראוי להיות לכם שיהיו
 מונים מניסן ללד מעלחו. עוד ירמוז באומרו החודש
 הזה ולא אמר חדש זה, לרמוז על הידוע שהוא
 הקדוש צרוך הוא דכתיב (לקמן ע"ו ב') זה אלי כי
 יהיה זה לכם" שגילה להם כאומרים ז"ל (מכילתא

פ' זה אלי ואנוהו) ראה שפחה על הים וכו'. עוד
 ירמוז כי בחדש הזה לכם ראש פירוש שיהיה
 לישראל כינוי בחינת הראש שלא יהיו עוד נבזים
 ושפלים. עוד רמוז בחיבת זה כי יהיה ראש לכל
 החדשים שהם י"ג כמספר זה:
 ג. דברו וגו' לאמר. צריך לדעת למה הוצרך
 לומר דברו ולא סמך על מה שאמר

אור בהיר

עב) פירוש החודש שאלו קיימין צה, אוחו שנקרא הוה שהוא הקצ"ה, לכם יתגלה.

וְלַעֲשֵׂה אֲוָרִים גְּדֹלִים בְּיַד לְעוֹלָם חֶסֶדְךָ:
 אֲתָה אֵת־הַשֶּׁמֶשׁ לְמַמְשַׁלֵּת בַּיּוֹם בְּיַד לְעוֹלָם
 חֶסֶדְךָ: מֵאֶת־הַיָּרֵחַ וְכֹכְבֵי־הַשָּׁמַיִם לְמַמְשַׁלֵּת
 בַּלַּיְלָה בְּיַד לְעוֹלָם חֶסֶדְךָ: לְמַכָּה מִצְרַיִם
 בְּבִכּוּרֵיהֶם בְּיַד לְעוֹלָם חֶסֶדְךָ: יֵא וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל

עֲלֵי דְמֵיָא אַרוֹם לְעֵלָם
 מוֹבִיָּה: וְלַעֲבֹד נְהוֹרִין
 רְבִרְבִין אַרוֹם לְעֵלָם
 מוֹבִיָּה: חֵית שְׁמֵשׁ
 לְמוֹשֶׁלֵּת בְּיִמְמָא אַרוֹם
 לְעֵלָם מוֹבִיָּה: מֵית
 סִיְהֵרָא וְכֹכְבֵיָא לְמוֹשֶׁלֵּת
 בַּלַּיְלָא אַרוֹם לְעֵלָם

מוֹבִיָּה: יִלְמַחֵי מִצְרָאִי בְּמַכְתָּשֵׁין קַטַל [בְּבִכּוּרֵיהוֹן] אַרוֹם לְעֵלָם מוֹבִיָּה: יֵא וַאֲפַק יִשְׂרָאֵל פְּרִיקוֹן

רש"י

(י) לַמַּכָּה מִצְרַיִם בְּבִכּוּרֵיהֶם. צְכוּרֵיהֶם לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא צְכוּרֵיהֶם, עַמְדוֹ צְכוּרֵים וּקְפָחוֹ שׁוֹקֵן שֶׁל אֲצִיטָה

מצודת דוד

ממכת בכורות עמדו על אבותיהם למהר לשלח את ישראל: (יא) ויוצא. רוצה לומר הודו לאשר הוציא את ישראל מתוך מצרים:

(ח) את השמש. רוצה לומר הודו לעושה את השמש למשול ביום וקבע לו תחומו ולא יעבור: (י) בבכוריהם. ביד בכוריהם, כי כאשר שמעו הבכורים

אבן עזרא

אין כח לה, ולולי אור הלבנה והכוכבים לא ישאר חי וצמח, ועם כל אלה הזכיר כי לעולם חסדו, שהוא עושה כן תמיד: (י) ושב עתה להזכיר כי חייבים אנחנו להודות לשם על האותות שעשה בעבור עמו, והחל למכה אחר שהזכיר למכה מצרים פרט בבכוריהם, וזה חסד גדול עם ישראל להנקם מאויביהם: (יא) ויוצא מתוכם. מתוך מצרים:

תחת הארץ בחצי הכדור, כאשר פירשתי בפרשת בראשית. ומלת רוקע פועל, ונפתח הקורף בעבור אות הגרון. והנה הזכיר מה שהוא על ראש עין האדם והארץ אשר תחתיו: (ז) לעושה. הזכיר שני המאורות, כי חיי האדם תלויין בהם, ואחר כך פירש כל אחד מהם: (ח) את השמש. לבה, ואת הירח משתתפים, ובעבור היות השמש בלילה תחת הארץ

רד"ק

לברו ואמר: (ח) את השמש. ונתן אותו שיהיה מושל ביום לתועלת העולם להאיר ולהחם את האויר, והוא תועלת החיים והצמחים, וזהו חסד מאתו והוא לעולם אין לו הפסק: (ט) את הירח. וכן נתן את הירח והמשילה בלילה עם הכוכבים, כי אור הירח והכוכבים צורכי הולכי מדברות ויורדי הים וכוחם לצורך הצמחים, ויש לירח גם כן כח במים, וכן לכל כוכב וכוכב יש לו כח בצמחים ובאבנים ובמתכות. ובכלל שני האורים קיום העולם, כי הקור מהירות וחום השמש קיום החיים ואין להם הפסק לפיכך אמר כי לעולם חסדו: (י) למכה מצרים. הזכיר מכת בכורים לפי שעל ידה יצאו וכן אמר אחר כך (יא)

חסד מוחלט מאתו שביטל טבע המים, שהיה טבעם להיותם על הארץ כמו שהיה מתחילה, והוא בחסדו הקנה אותם אל מקום אחד ונראית היבשה להיות החיים והצמחים עליה. וזה החסד הוא לעולם, שאף על פי שמבול הציף המים על היבשה, כבר נשבע שלא יהיה עוד כל ימי הארץ, וזה כי לעולם חסדו. ופירוש לרוקע שנתלה שטח הארץ על המים, ואף על פי שהמים גבוהים על הארץ נתן הוא שתהיה הארץ כאילו היא גבוהה על הים שלא יעברו על הארץ, וזהו מנפלאותיו: (ז) לעושה אורים גדולים. אחרי כן זכר בפרט שני המאורות הגדולים שהם קיום העולם. אמר לעולם חסדו כי אין להם הפסק, וזכר כל אחד

מדרש חז"ל

(י) למכה מצרים בבכוריהם וגו'. בשעה ששלח הקב"ה מכת בכורות אמר לו בחצות הלילה מת כל בכור, נכנסו כל הבכורות אצל אבותיהם ואמרו להם כל מה שאמר משה הביא עליהם אין אתם מבקשים שנחיה, בואו והוציאו את העברים האלה מבנינו ואם לאו אנו מתים. השיבו להם ואמרו אפילו כל המצריים מתים אינם יוצאים מכאן, מה עשו נכנסו כל הבכורות אצל פרעה והיו מצווהין לפרעה

העמודים, עמודים על המים שנאמר: לרוקע הארץ על המים, מים על ההרים, הרים ברות, ורוח בסערה שנאמר: ורוח סערה עושה דברו. וסערה תלויה בורעו של הקב"ה שנאמר: ומתחת זרועות עולם. (הגיגה יב:). לרוקע הארץ על המים. שנו רבותינו שלשה משקים אסורים משום גילוי, מים ויין וחלב. מים מניין, לרוקע הארץ על המים. (ילקוט ש).

5

מִבְּיַהוֹן אַרוֹם לְעֵלָם
 מוֹבִיָּה: יֵב בְּאִידָא תְּקִיפָא
 וּבְדַרְעַ מְרַמְמָא אַרוֹם
 לְעֵלָם מוֹבִיָּה: יֵג לְצִלָּח
 יִמָּא דְסוּף לְצִלּוּחָא אַרוֹם
 לְעֵלָם מוֹבִיָּה: יֵד וַאֲעֵבֵר

המעכנים צישראל, כששמעו נגע

מצודת ציון

(ג) לגזור. ענין כריתה וחיתוך. כמו גז (ג):

רמה ולא כעבדים הכורחים: (יג) 5

(יב) ביד. רמה לא כעבדים הכבוד במים ולא ימותו, רק יעברו כפח

(יב) ויוצא. ואמר אחר כך ביד חזקו המכות, וכל זה כי לעולם חסדו, שיסופר לעולם כי היו ישראל באר: מכות וישראל ביניהם ניצולו מכו (יג) לגזור. וזה החסד יסופר לעולו יראו מלחמה לא נחם דרך ארץ בעבורם טבע המים כדי שיעברו ו גדול עמהם בקריעת הים שקרעו י לשנים עשר שבטים, כדי שלא יכנ כל שבט ושבט עבר בדרכו שנגזו לומר ולספר חסדו לעולם, כן פירג לשנים עשר גזרים נגזר ים סון

ואומרים בבקשה ממך הוצא את ד רעה תבוא עלינו ועליך, אמר ל שוקיהם של אלו. מה עשו הבכורות אחד חרבו והרג את אביו, שנא בבכוריהם, למכה בכורי מצרים אי למכה מצרים בבכוריהם, ששים ר באבותיהן. רבי אבין בשם רבי יודה פרעה בכורה היתה ובתפילתו של מ (תנחומא).

(ג) לגזור ים סוף לגזרים וגו'. אמ רבי אלעזר בן עזריה, קשין בקריעת ים סוף. דכתיב נתון לחם

6

Anav, Jehiel ben Jakutiel ben Benjamin, 13th cent.

תניא

רבתי

לרבי יחיאל ב"ר יקותיאל הרופא
ממשפחת הענוים

פסקי הלכות, דינים ומנהגים

יר"ל עפ"י כתבי-יד ודפוסים ראשונים
בתוספת מבוא, ציוני מקורות,
השוואות, הערות, ביאורים ונספחים

מאת

הרב ישראל בראון

הוצאת מוסד הרב קוק • ירושלים

הלכות ראש חודש לא עניין ברכת הלבנה

76 כל המברך על החודש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה, כתיב התם: זה אלי ואנוהו, וכתיב הכא² החודש הזה לכם. תנא רבי ישמעאל, אילמלא לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים בכל חודש וחודש בברכת זו דייים, אמר אביי הילכך מעומד מברכין לה³. עד מתי מברכין על הלבנה, עד שתימלא פגימתה, דהיינו עד י"ג יום⁴. ויש אומרים שאין לברך על הלבנה אלא בלילה⁵. וכתב החבר רבי צדקיה בר' אברהם הרופא⁶, ומיסתברא, דשרגא במיהרא למאי מהניא, ועוד שגבול הלבנה בלילה, דכתיב: את הירח וכוכבים לממשלות בלילה. L

במסכת סופרים⁸, אין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם ובכלים נאים. ותולה עיניו ומיישר רגליו כנגדה, ואומר, ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם, חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם, ששים ושמים לעשות רצון קוניהם, פעלו אמת, ופעולתם צדק, וללבנה אמר שתתחדש עמרת תפארת לעמוסי במן שהם עתידים להתחדש' כמותה ולפאר ליוצרים על כל מה שברא, ברוך אתה ה' מקדש חדשים⁹, ס"א מחדש חדשים. [ואומר] סימן טוב, סימן טוב, סימן טוב, תהוי [לנא] לכל ישראל. ברוך בוראך, ברוך יוצרך, ברוך מקדשך¹⁰. ס"א, ברוך יוצרך, ברוך עושך, ברוך קונך, ברוך בוראך. וירקוד כנגדה שלש רקידות, ויאמר שלש רקידות שאני רוקד כנגדך ואיני נוגע בך, כך אם ירקדו אחרים עלי לא יגעו ביי¹¹. ואומר תיפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן, עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית¹² - ז' פעמים, אמן אמן אמן סלה הללויה, ואומר לחברו שלש פעמים שלום עליך, והולך לביתו בלב טוב.

אשר במאמרו ברא שחקים. מצאתי בשם החבר רבי בנימן בר' אברהם הרופא ג"ע, לשון המקרא הוא, כדכתיב¹³ בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם, ואל תתמה על

1 שמות טו, ב. 2 שם יב, ב. 3 סנהדרין מב, א. 4 שם מא, ב. וצ"ל: "ששה עשר יום", דהיינו דעת נהרדעי שם, וכן הגיה בדפ"ו. ועיין בשבלי הלקט ענין ראש חודש סי' קסז שמשמע שהיתה לו גירסא בסנהדרין שם: "נהרדעי אמרי עד שלשה עשר". 5 כ"כ רבינו ירוחם - תולדות אדם וזוהר ני"א ח"א (דף סג, ד); אבודרהם - ברכת הראייה, בשם מדרש. 6 שבלי הלקט ענין ראש חודש סי' קסז. 7 תהלים קלו, ט. 8 פ"כ הלכה א-ב. 9 בנדפס: "מקדש ישראל וראשי חדשים". 10 בכי"ל: "ברוך יוצרך, ברוך

בוראך, ברוך עושך, ברוך קונך, ברוך מקדשך"; ובנדפס: "ברוך יוצרך, ברוך עושך, ברוך קונך, ברוך בוראך, ברוך מקדשך", ו"ספרים אחרים" ליתא שם; וכן בכי"מ, כיפ"ג, כי"א, כיפ"ה וכיפ"ב ליתא ס"א; ובכי"ד איתא רק גירסת ס"א. 11 בכיפ"ה: "כך ירקדו עלי ואל יגעו ביי", ובכי"ל: "ג' רקידות שאני רוקד כנגדך ואיני יכול ליגע בך, כן ירקדו כל אויבי כנגדי ולא יוכלו ליגע ביי", ובנדפס: "כשם שאני רוקד כנגדך ואיני נוגע בך, כך אם ירקדו אויבים עלי לא יגעו ביי". 12 שמות טו, טז. 13 תהלים לג, ו.

אין מברכין
יב עיגולא
ודה, והוא
ולה. וכתב
לת-שלום

ה: צריכה,
דם ליוהר
ביד לשון,
הרי חיים.
ידו שרגיל
ם נתן לו
ומה אם
אחת כמה
האי מאן
דברכות⁴¹.
יכן כתיקון
להו ישעו,

מן העולם
ברוך הוא
ם לד, טו.
41 בבא
זילי דאבות,
כיננו חננאל
זו "רבינא".
ד, ה.

HEBREW COLLEGE LIBRARY

הַשָּׁמַיִם לְהֹאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן:
 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת
 הַגְּדֹלִים אֶת־הַמְּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת
 הַיּוֹם וְאֶת־הַמְּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת
 הַלַּיְלָה וְאֶת הַכּוֹכְבִּים: וַיִּתֵּן אֹתָם
 אֱלֹהִים בְּרַקִּיעַ הַשָּׁמַיִם לְהֹאִיר עַל־

לְהַאֲרִיא עַל אֲרֶעָא וְהוּהּ כֵּן:
 וַיַּעֲבֵד יְיָ יְת תְּרִין נְהוּרִיא
 רַבְרַבִּיא יְת נְהוּרִיא רַבָּא לְמַשְׁלַט
 בְּיַמְמָא וְיְת נְהוּרִיא זְעֵרָא לְמַשְׁלַט
 בְּלַיְלָא וְיְת בּוֹכְבֵּיא: וַיִּתֵּב
 יְתָהוֹן יְיָ בְּרַקִּיעָא דְשָׁמַיָא

לקט בהיר

ממנה (רא"ם): (סד) פי' לורך יש לומר "והיו" פעם ב',
 שאם יאמר ולמאורות יהיה נשמע שהיומן הוא לאות
 ולהבדיל, ומה שמאירים היא למכלית ההבדלה לבד, ע"כ
 אמר הויה אחרת שזה תכלית צפני ענמו: (סד) פי' אין
 גיורה ותכלית צניצת למאורות שהרי כבר אמר יהי מאורות
 אלא כאלו אמר והיו המאורות וגו' להאיר (ג"א), ושינה
 רש"י לשון הכתוב מלומר להאיר על הארץ ואמר לעולם, רצונו
 לומר שפירוש חיצת על הארץ ליושבי הארץ (רא"ם): (סו)
 הכא ובמאמר הסמוך הוכרח להוילא הכתוב מפשוטו, ולא פירש
 ששניהם גדולים אלא שהאחד קטן אלא חזירו, מפני ב'
 דברים, ראשית מפני הסתירה שאמר המאורות הגדולים וגו'
 ואת המאור הקטן וקושיית הגמ' שהיה די לומר את שני
 המאורות את המאור הגדול וגו' שנית שלא אמר ויעש את שני
 המאורות הגדולים ואת הכוכבים, והמתין מלהזכיר הכוכבים עד
 אחר המאור הקטן (במ"ח): (סז) פי' במדינה א' אי אפשר לשני
 נהדרגה א', וא"כ מורה זה על ב' רשויות חו"ש
 (מהרש"א מהדרוא בתרא): (סח) שצוה יתכסה עלצונה נגד
 החמה, שהיא גדולה צוה מהחמה, וכמשל צ"ר (רא"ם):

רש"י
 ושמסו"י) שיאירו לעולם (עז) המאורת
 הגדלים. שוים נצראו"י, ונתמטעה הלצנה על
 שקטורה ואמרה אי אפשר לשני מלכיס"י שישתמשו
 צכחר אחד (חולין ס): ואת הכוכבים. ע"י שמויעט
 את הלצנה הרצה לצורה להפוס דעתה"י (צ"ה):

אור החיים

יז. וירתן אותם. לא הספיק לומר ויהי כק"א. כי
 רצה להודיענו כי ה' נתן צבורת מחנת
 חנם דבר זה להאיר לעולם כאומרם ז"ל במדרש
 (צ"ר ו') יעוין שם. והכוונה בזה שהודיעם כי אינם
 מאירים לעולם לבד שראויים לאור דאם כן כל זמן
 שיראו המאורות כי יושבי חבל משחיתים דרכם
 יאספו גבהם. גם צאלמלעות איזו סיבה יחפלו
 לאסוף גבהם כמו שאמרו במדרש (פתיחתא לחיכה
 רצחי) שאמר משה רבינו עליו השלום לשמש צבורצן
 הבית למה לא חשכת אורך כשנכנס אויב לבית
 המקדש וכו' (צ"ב). לזה אמר ה' כי הם נתונים
 להאיר על הארץ ומעשה אינם צרשות ענמם
 ומוכרחים הם צמעשיהם להאיר ואין סיבה מונעת.
 ובזה האירו עינינו למה חזר פעם ב' הכתוב לומר

דעיבא חזר פעם ב' ומחפשט חוקף השמש הנשאר
 מכוון כנגד הארץ שיעור שחולל לסבול חזר
 ומחפשט בגובה השמים צאלמלעות העננים והיינו
 כוליה שמשא:

יז. ויעש אלהים וגו'. טעם שלא הספיק צמה
 שאמר כבר ויהי כן על כל האמור. כי
 מעשה זה הוא מעשה חדש שאחר שנתמטעה הירח
 כאמור בדצריהם חיקן ה' וקבע מעשה חדש שקבע
 ממשלה לירח בלילה כי צוים אין לה ממשלה לפני
 אור השמש ולויה לה הכוכבים ואין צוה הפכויות
 למה שאמר ה' צתחילת דצרינו, כי כבר רמז אחרית
 דבר מראשיתו כמו שדיקתי צאומרו יכו. והגם
 שפירשנו אותה צאופן אחר סוצלת היא ב'
 הפירושים:

אור בהיר

או ב' פעמים. קמא) הלא צפסקו זה לא חידש כלום. קמב) הרי שיש עמים שראוי לחשוך אורם מהעולם.

הָאָרֶץ י' וְלִמְשַׁל בְּיוֹם וּבְלֵילָהּ
 וְלִהְבְדִּיל בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַחַשֶׁךְ
 וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב י' וַיְהִי עֶרֶב
 וַיְהִי בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי: פ כ וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים יִשְׂרָצוּ הַפִּיִם שְׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה
 וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רִקְיעַ

לְאֲנָהָרָא עַל אֲרֵעָא: י' וְלִמְשַׁלְמָ
 בִּימְמָא וּבְלֵילָיָא וְלִאֲפָרְשָׁא בֵּין
 נְהוּרָא וּבֵין חֲשׂוּכָא וְחַוָּא י' אֲרִי
 טָב: י' וַיְהוּה רַמְשׁ וַיְהוּה צֶפֶר יוֹם
 רְבִיעִי: כ וַיֹּאמֶר י' וַיִּרְחֹשׁוּן מִיָּא
 רַחֲשׁ נִפְשָׁא חַיָּתָא וְעוֹפָא יִפְרַח
 עַל אֲרֵעָא עַל אֲפֵי רִקְיעַא

לקט בהיר

רש"י

(כ) נפש חיה. סיכא* צה חיות(ס): שרץ. כל דבר
 חי שאינו גבוה מן הארץ קרוי שרץ, צעוף כגון
 זבובים, צשקלים כגון נמלים וחיפושים ותולעים,
 וצבירות(ס) כגון חולד ועכבר וחומע וכיוצא בהם
 שינוי נוסחאות * שיש.

(ט) ואינו שם המין, שהחיה והצמחה נבראו למחר מן
 האדמה (רא"ם). ופי' מינת נפש כאן אינו כמו רוח ונשמה
 אלא כמו ונפש כי תחטא שנעל המי בכלותה נקרא נפש
 (בא"י), ועוד יש להעמיס בכונת רש"י ז"ל שהצורה צ"ה
 לצדו נטה צהם החיות, ולא כזה למיט רק שישרצו נפש פי'
 גופים שיהא צהם חיות מה שאני עותן צהם (בהרש"ל): (ע) ומביא משל מכל מין לעצמו, רצונו לומר שהגם שהוא גבוה
 וגדול אם כבוננו וכמינו הוא קטן נקרא שרץ, והדגים אפילו הגדול שבהם נקרא שרץ שאין להם רגלים, ומאחר שהשרץ פרה
 ורבה בשפע ישממש בו הכתוב לכוונת ריבוי הלידה, כמו וידגו לרוב בקרב הארץ, אמר זאת על האדם הגם שהוא מלשון דג,
 ועל כן אמר הכתוב שרצו בארץ, או ובניי פרו וישרצו, שמראה על ריבוי הלידה, ולפיכך אמר הכתוב אשר שרצו המים, ולא
 אמר אשר שרצו צהם, שאין פירושו רחשו ונעו צהם, אלא פירושו המים הולידו בשפע, ועם כל האמור יהיה פירוש הכתוב
 עו"ה: ישרצו המים (ויולדו המים בשפע) שרץ (ומה זה שרץ מפרש הכתוב) נפש (דבר) חיה (שנע ונד ויש בו חיות) וזה
 הטעם שרש"י מהפך הסדר ואיחר לפרש מינת שרץ, שמאחר שידענו פירושו של נפש חיה נדע כוונת הכתוב כי נפש חיה
 פירושו של מינת שרץ (רא"ם): (א) בריות שיש להם עצמות, שקלים שאין להם ענש (במ"ח):

אור החיים

ב. ויאמר אלהים ישרצו וגו'. (קמ"ג) פירוש שיתחוו
 מהמים בריות, ודבר זה אינו
 בתמידות אלא בשעת מאמר הבריאה ואותם
 הבריות ששרצו המים עמדו לעולם(קמ"ג) כמין
 הבהמי אשר הוציאה הארץ שלא הוציאה אלא
 בשעת המאמר ועמדו לעולם כמלות ה' להם
 ששרצו ויפרו וירבו. ואומרו שרץ נפש חיה הם
 הדגים. ואמר לשון שרץ(קמ"ג) להפריש צינו וצין
 המעופף(קמ"ג) כי זה אין לו כח אלא בסמוך ממש
 לארץ והמעופף יעופף על הארץ ואינו נרץ להסמך
 ועוד לו שיגביה עד לשמים כאומרו על פני רקיע
 וחולת מאמר זה לא היו העופות מגביהים עד

ולמשול ציום הלא כבר אמר המאור הגדול לממשלת
 היום וגו'. ורז"ל (צ"ר ו') דרשו שהכתוב רומז אל
 הצדיקים יעש"ד. אבל לפי הפשט אין לזרך לחזור
 ולומר, ולדרכינו הולך לחזור ולומר מטעם אומרו
 ויתן כי נחונים נחונים המה מעשה הנה אינם צרשות
 עצמם וחיוצ אחרים עליהם, לזה חזר ואמר כי
 ממשלתם במקומה עומדת אלא דדוקא לצחינה זו
 להאיר דוקא אין צידם לשנות אבל בשאר הממשלות
 שיטנם ציום וצלילה המיוחדים להם הן הנה
 המושלים(קמ"ג). וטעם שחזר לומר עוד ולהבדיל כאן לזה
 להם שלא יכנסו זה לגדר של זה וכל אחד מצוה על
 גבולו לצל יעבור שצוה יהיה ניכר יום מלילה:

אור בהיר

קמ"ג ואין כח בשום בר"י למשול עליהם לשנות תפקידם, וזלח הצדיקים הבאים מכת התורה ועומן התורה. קמ"ד ולא אמר ילאו
 מהמים או יהיו צהם. קמ"ה ע"י פרי' ורבי. קמ"ו על הדגים שהם אינם שרץ. קמ"ז שאינת שרץ פירושו שאינו יכול

דשמיא: כ
 רברביא
 דרחשא ד
 וכן* הדגים
 וצדברי אג
 ונקצה והו
 לצא, שאם
 (צ"צ ע"ד), ל
 שינוי נוסחאות
 לשמים(קמ"ג)
 הנקרא שמ
 (ו) שאמרו
 שנאמר וי
 מלא הוא
 (ט"קמ"ג) אח
 לצאם היכן
 מה יענו
 השמים(קמ"ג)
 זה מקרא
 רי"ש של
 רקיע והני
 סמוך(קמ"ג)
 בקמ"ץ אינו
 הנהגיה.
 להגביה. וא"ת
 רקיע, ח"ל צ'
 שם כולל לכל
 הגדולה ואמר
 השמים.
 אלו הב', ואינו
 שמים, והוא ה
 שחילוק יש, כי
 והוא ממש כמ
 אח"כ ק'
 אלא השמי צור

לַעֲנִי וְלַגֵּר תַעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם: פ חמישי אבג ויִדְבַר יְהוָה אֶל־
 מֹשֶׁה לֵאמֹר: כד דָּבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ
 יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן וּזְכֵרוֹן תְּרוּעָה
 מִקְרָא־קֹדֶשׁ: כה כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה
 לֹא תַעֲשׂוּ וְהִקְרַבְתֶּם אִשָּׁה לַיהוָה: ס
 כו ויִדְבַר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: כז אֲךְ

תשבוק יתהון אנה יי אלהכון:
 כג ומלילי יי עם משה למימר:
 כד מלילי עם בני ישראל למימר
 בירחא שביעאה בחד לירחא יהי
 לבון יתחא רוכון יבבא מערע
 קדיש: כה כל עבדת פלחנא לא
 תעבדון ותקרבון קרבנא קדם יי:
 כז ומלילי יי עם משה למימר:
 כז ברם בעשרא לירחא שביעאה

רשי

לקט בהיר

בחוכו (ח"ט): תעזב. הנח לפניהם והם ילקטו, ואין
 לך לסויעל"ה) לאחד * מהם (ח"כ י"ט ע"י - פאה ה' ז'): אנה
 ה' אלדויכם. נאמן לשלם שכר"ל): (כד) זכרון
 תרועה. (זכרון) פסוקי זכרונות * (פסוקי שופרות)
 (ח"ט), לזכור להם עקידת יתחמ"ה) שקרב תחתיו חיל
 (ר"ה ע"י): (כה) והקרבתם אשה. המוספים
 האמורים בחומש הפקודים (כ) (במד' כ"ט): (כז) אך.
 כל חכין ורקין שבתורה מיעוטין (הן) (כ"ג) (ב"ר ה' י"ח),
 שינוי נוסחאות * את אחד * זכרון.

לח) אין זה צ' דרשות, אלא פירושו הנח אותו שם, את
 הפאה הנח במחוכר, ואת הלקט הנח שם במקומו במקום
 שגפ, והטעם שאין לך לסייע לא' מהם, שאין במתנות עניים
 טובת הגאה לבעלים כמו בחרומה שנותן לכהן שיראה, ורז"ל
 במ"כ חלקוהו ל' משום יגדיל תורה ויאדיר (ב"ב), ומה
 דנטר רבינו לומר זאת כאן ולא פירשה צפ' קדושים, הוא
 משום שרק מיתורא אמרו כן, שצריך פעם אחד לומר מעוזב
 אותם שאם עבר וקרא את הפאה או לקט את הלקט לעצמו
 צריך ליתנו אח"כ אפילו כצר עמו ואפוא, והוא כמו לאו
 הניתק לעשה (והשיב את הגזילה) כדאיתא צב"ק צ"ד ופסקו ר"מ במו"ל, ומאומרו כאן מעוזב אותם פעם צ' דרשו צו
 דרשה זו (מ"ל): (טל) לעיל צפ' קדושים אני ה' שאחר מתנות אצוינים פירש רבינו דיין לפרע ואיני גובה וכו' (והוא
 מת"כ), וכאן אמר להפך, לפי דרכינו באת הקודם שהוא כמו והשיב את הגזילה, נכון הוא כפתור ופרת, למי שגזלו ולקחו
 אמר הכתוב שם אני ה' דיין לפרע, ולמי שמקיים העשה להחזירו אמר כאן אני ה' לשלם שכר (ב"ב): (מ) הגם שצריך
 לומר גם פסוקי מלכות, אבל לא מפסקו זה למדו אותו חז"ל, אלא מפסקו (במד' י"י) והיה לכם לזכרון וגו' אני ה'
 אלתיכם, ורבינו לא נחית להציא כל ההלכות, רק מה שנחזק לו לפרש פשטי הכתובים, וכאן קשה לו מה זה זכרון תרועה, ולא
 אמר יום תרועה כמו צפ' פנחס, והגם שכבר דרשו צו יום תרועה כמול זכרון תרועה בשבת, זו אסמכתא היא שסמכו חז"ל
 גזירתם על הכתוב, ואינו פשוטו, שהרי במקדש היו תוקעין אפילו בשבת, רק גזירת חכמים נגבולין משום שבת, והאמת שגם
 לומר מלכות זכרונות שופרות הוא ג"כ חיונה דרבנן והפסקו רק אסמכתא, אבל נוכל לדחוק ולומר ולפרש הכתוב זכרון
 תרועה שעל ידי שחטם מריעין בשופר של חיל אתם נזכרים לפני לטוב, ולזה תקנו חז"ל פסוקי זכרונות ושופרות (ג"א),
 ובספסוף דוד כתב שלהזכיר מלכות זכרונות ושופרות היא חיונה דאורייתא, והם שאמרו חז"ל שחכמים תקנוס הוא
 הנוסחא, אבל עמם הדבר הוא מן התורה: (מא) כן הוא בגמ', אמר ר' אבהו למה תוקעין בשופר של חיל אמר הקב"ה
 תקעו לפני בשופר של חיל כדי שאזכור לכם עקידת יתח וכו', אבל צב"כ שדרשו פסוק זה לא נזכר דרוש זה אלא זה לשונם:
 זכרון חלו הזכרונות תרועה חלו השופרות עכ"ל, מכל מקום צהכרח שעל דרוש זה סמכו דרשנס, שאל"כ היאך ילא להם
 מתיבת תרועה פסוקי שופרות (רא"ם): (מב) כבר כתב רבינו זאת ביום א' דפסח, וחזר לכווננו כאן, לפי שהפסיק
 שבעות בלמעט ושם לא הזכיר הכתוב המוספין כלל אלא קרבנות הלחם שחזק למוספין, אל מאמר שגם צר"ה הוא כן
 והקרבתם אשה לכבוד התקיעות חזק למוספין (ב"ב): (מג) למדך שפעמים שאין יוה"כ מכפר (לשון רש"י), כי בלחם
 לחדש יהיה לכולכם יום זכרון תרועה שתהיו כולכם נידונים לפני, אך יהיה למקלחתכם בעשור לחדש הזה יום הכפורים

הדין יומא דכני
 קדיש יהי ?
 נפשתיכון ותקן
 יי: כח וכל עב
 בכרן יומא
 דכפוריא הוא
 קדם יי אלהי
 אנשא די לא נ
 הדין וישפטי
 אנש די מעבד
 יומא הדין ואוב

מכפר הוא לשני
 שבעות י"ג): מכ
 ובחפלה (מ"ד), וצו
 ובכסות נקיה ו
 שינוי נוסחאות * על שאני
 וקמא מפרשים הי
 רבינו לפרש אותו
 ששכחות (ואפשר
 משום דכלל מקום

לכעורך ;
 כז. יום הכ
 פיר
 קודש ובלא עיו
 מזל עלמנו, ומי
 ועינוי
 כח. וכל מו
 עו

ק"ג) נח למרן הש
 כדי שיהיה לנו כ
 במלאכה.

11

Eleazar ben Judah of
Worms, 1176
ס פ ר

הרוקח הגדול

חברו חד מן קמאי מרבינו בעלי התוספות
רבינו אלעזר מגרמיזא ז"ע

על דרכי התורה החסידות והתשובה
הלכות על כל השנה
ומנהגי הראשונים

עתה יצא לאור

במהדורה משוכללת והנחה מדויקת

עם תוספות חשובות

מאת

הרה"ג ר' ברוך שמעון שניאורסון שליט"א

חתנא דבי נשיאה הגאב"ד מטשבין זצוק"ל

פניסי"ק ירושלים הוצב"א

שנת תשכ"ז לפ"ק

יסד הקלירי נעלה שופר עם תחנון שדי לפתותך במ בחינוך. ויטד קשוב קול תקיעה מתוקעי לך היום מלך רחמים תעורר למתכיר מלך.

בפסיקתא רבי יהודה בר נחמני בשם ר' שמעון בן לקיש פתח (טו) עלה אלהים בתרועה בשעה שהקב"ה עולה ויושב על כסא הדין בדין הוא עולה ובשעה שישאל נוסליו שופר ותוקעין הקב"ה עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים ה' בקול שופר לכך סמך (טז) ומשפט מכון כסאך. אשרי העם יודעי תרועה מיד ה' באור פניך. ומשפטיך אור יצא בשמך יגילון כל היום שנקרא (יט) ה' ה' אל רחום וחנון. לכך מיד לאחר תקיעה אומר החזן בקול רם אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון (י) אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה סמך (יח) למשפטיך עמדו היום. לולי תורתך שעשויעי. בפסיקי מדריכך בדרך תלך א"ר לוי בשם ר' חמא בר' חנינא לבן מלך שהיה לו דין בפני אביו אמר לו אביו אם אתה מבקש לזכות לפני בדין מנה ביקולוגוס פלוני ואתה זכאי לפני בדין. כך אמר הקב"ה לישראל בני תהיו מזכירין זכות אבותיכם ואתם זוכים לפני בדין. א' זה אברהם אבינו אחד היה אברהם. זכרון תרועה זה אבינו יצחק (כ) וירא והנה איל אחר גאחו בסבך בקרניו. מקרא קודש זה אבינו יעקב. ישראל מקוראי. אימתי אתם מזכירים זכות אבות ואתם זוכין בזין (כא) בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קודש לכך סמך למשפטיך עמדו היום. (כב) לולי תורתך שעשויעי שזה רמז לנו ומניין לנו שביוב ראש השנה באין לדין שנאמר למשפטיך עמדו היום. בפ' אמור בכל הרגלים כתיב יום לבד מראש השנה שהרי בפסח כתיב (כג) ובחמשה עשה יום לחדש. ובעצרת וקראתם בעצם היום הזה. יום כפורים הוא. בסכות (כד) ביום הראשון וביום השביעי אבל בראש השנה זכרון תרועה ולא הזכיר יום זה ימים יוצרו ולא אחד בהם ולא ולו קרי לומר ימים יוצרו לו להקב"ה אחד בהם ולא כתוב יום ועל ספרך כולם יכתבו וסמיך ליה ולי מה יקרו ריעך אל ומה עצמו ראשיהם לומר צדיקים נכתבים להי עדי, אם תקטל אלוה רשע רשעים נכתבים למיתה (כה) וראה אם דרך עוצב בי ונחני, בינונים תלויים ועומדים עד יום הכיפורים מיכן אסמכתא הא דאמר ר' כרוספדאי אמר ר' יוחנן שלשה ספרים נפתחים בראש השנה ואמרינן בארבעה פרקים העולם נידון בראש השנה כל באי עולם עוברין לפני כבני מרון. אדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכיפורים. (כו) ולא אחד" אחר" בהם" סופי תיבות אד"ם ולו אחד בהם יום הדין לכך אנו מתפללין זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים לכך בפרשת ראש השנה בפנחס יש תיבות חיים. ומנין שביום הכיפורים חותם שהרי בפנחס בחול ובשבת ובפסח ובעצרת ובראש השנה ובסכות כתי' יום בפרשת המוספין אבל לא ביום הכפורים זהו ימי"ם יוצר"ו ול"ו בגימטריא שנ"ד ימים כמנין ימות הלבנה ולו אחד להקב"ה יום הכפורים ולא אחד כתיב אין השטן מקטרג עבירות שנעשו באותו יום כדאמרינן בפ' א' דיומא (דף כ). **לבראשי רבה** יום אחד יום הדין יו"ם אח"ד הדין ולפי שבעניין באמור אל הכהנים אין כתיב יום בענין ר"ה לפי שבא בראש חדש ומקדשין על ידי הלבנה ואין כבודה אלא בלילה שנאמר (כו) את המאור הקטן לממשלת הלילה וראש חדש תלוי בבית דין ובעדים ופעמים שאין רואים אותה בזמנה ופעמים באה בארוכה ואין רואין אותה ביום שראוי להיות בו ראש חודש לכך אין יום בפרשת ראש חודש ובראשי חודשיכם שאין מברכין ברכת הלבנה אלא בלילה לכך אין יום בר"ה באמור אל הכהנים זהו תקעו בחודש שופר

טו. תהלים מת. טז. תהלים פט. יז. שמות לד. יח. תהלים פד. יט. תהלים קיט.
 כ. בראשית כב. כא. שמות כג. כב. תהלים קיט. כג. שמות כג. כד. שם.
 כה. תהלים קלט. כו. שם. כז. בראשית א.

בכסה ליום חגנו למה נקרא שמו חודש שהלבנה מתחדשת בו. בכס"ה בגימ' לבנה"ל.
בפסיקתא ר' ברכי' פתח כח תקעו בחדש שופר וכל החדשים אינם חודש אלא
בכסה וכל החדשים אינם נכסין אלא יום חגנו והלא ניסן חודש ונכסה
ויש לו חג וחגו בפני עצמו אלא חדש ונכסה ויש לו חג וחגו בן יומו יה תשרי. ובראש
השנה דן כדאמר בפ"א דראש השנה (דף ת) רב נחמן בר יצחק אמר באחד בתשרי
ראש השנה לדין דכתיב (ט) מראשית השנה ועד אחרית שנה מראש השנה נידון מה
יהא בסופה וממאי דתשרי הוא דכתיב (ז) תקעו בחדש שופר בכסה איוהו חג שהוא
מתכסה הוי אומר זה ראש השנה דכתיב (א) כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב
מרשית השנה לית חסר א' מרשית אותיות תשרי אלמא ראשית הוא ראשון השנה.
ואמר ר' יצחק כל שנה שרשה מתחלתה מתעשרת בסופה שנא' (ב) מרשית השנה
ועד אחרית שנה שנה דאית ליה אחרית רשה בתחלתה שחוזרין בתשובה. לכך סמך
מראשית השנה ועד אחרית שנה (ג) והיה אם שמעו תשמעו אל מצותי אשר אנכי
מצוה אתכם היום לכך לא נאמר יום גבי ראש השנה באמור אל הכהנים שאו (ד) גלמי
ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו ימים יוצרו ולא אחד בהם ולא כתיב יום. אעפ"י
שימים יוצרו כמו שכתב ברגלים יום אז ולו הוא. הלכך כתוב כמשפטם בראש השנה
בפרשת פנחס. ובר' הי"ם תיבות בראש השנה בפנחס שהקב"ה יזכרנו לחיים לכך
בראש התפלה זכרנו לחיים. ובסופה בספר חיים. ואמרינן בפ' בתרא דראש השנה (דף
לב) העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה השני מתקיע ובשעת ההלל הראשון
מקרא את הלל מהקאמר בשעת ההלל מכלל דראש השנה ויום הכיפורים לית בו ההלל
מאי טעמא כר' אבהו דאמר ר' אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם
מפני מה אין ישראל אומרים שירה בראש השנה וביום הכיפורים. אמר להם איפשר
מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים וישראל אומרינן שירה לפני
לפי שכתוב (ח) כי חלצת נפשי ממות והיום הוא יום הדין. וכמו כן לא יסדו הפייטנים
לומר בראש השנה וביום הכיפורים חי וקים נורא מרום וקדוש שלא נאמר חי להקב"ה
כל זמן שאין שייך לומר בנו חי. כמו בראש השנה וביום כפור דכתיב (ו) כי מי כל בשר
אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך האש כמונו ויחי. אלמא היכא דכתיב חיים
בדין כתוב בו חיים והיינו דכתיב אהר הפסוק (ז) השמע עם קול אלהים מדבר מתוך
האש כאשר שמעת אתה ויחי. ולא כתוב בזה הפסוק אלהים חיים לפי שלא כתוב כמונו
אך כתיב שמעת אתה ויחי כך בראש השנה וביום הכיפורים שהעולם נידון וספק חיים
לא תיקנו לומר חי וקים כשאני חי תהא קרוי חי לכך אין כתי' שמענו ויחי אלא כמונו
ויחי לכך בחבקוק הלא אתה מקדם ה' אלהי קדושי ולא גמות תיקון סופרי' הוא. זהו
שכתוב ביהושע (ח) והכריתו את שמנו ומה תעשה לשמן הגדול אבל כשישראל בתוקפן
כתיב ויאמר יהושע בזאת תדעון כי אל חי בקרבכם (ט) ואתם הדבקים בה' אלהיכם
חיים כולכם היום. ה' פעמים אלהים חיים בקרא וה' מלך הכבוד הם וה' כבוד אלהי
ישראל ביהוקאל וה' נוגה לפי כשישראל מכבדים ה' זמנים ג' רגלים וראש השנה
ויום הכפורים או מתכבד בחיות או נוגה על כסא כבודו ובשבת כפלי כפלים יספת
לגוי ה' יספת לגוי נכבדת. למה אין אומרים זולתות בראש השנה וביום הכיפורים לפי
שאנו צריכין לומר אמת ויצייב כהלכתו שהוא ו' פעמים אמת כנגד ו' פעמים אמת שיש
בבראשית ברא אלהים את ויברא אלהים את האור וירא אלהים את כל אשר עשה

ויברא אלהים את ה
השנה אומר זה ה
פעמים אמת שאם ה
יום הכפורים אעפ"י
מראש השנה ועד יו
בראשית בראש ה
בו ה' ע
ויציב אמת חותמו ז
כסאו נכון ומלכותו ז
(כ') מלך יושב על
מלך חכם וסמך ליו
תשרי בפסיק' תשרי
נפקדה לכך אומר י'
י ימים לכך סמך במ
אשר יצוה את בניו ז
דין בראש השנה יוש
וזוכר הקב"ה דברים
לו את יצחק בנו ל
וביום שיושב על כס
נצב עליו וכתוב מו
באבותיך חשק יי רק
וכתיב מו) הניחה לי
צבאות במשפט כשהו
שחפץ להשפיל את ז
גאים מו) כי כה אמר
מו) המגביהי לשבת
אביון. מו) כי רם ד
הן המרכבה יבקשו
מחשבות בעצה תכון
בעבור האבות תכון
מחשבה יעץ באבוה
בגימטריא אברה"ם ו
רכיל. כס"א באל ב"
ישראל רחמים. כי ז
(מלאכים א כב) ויא
יוצא ואומר כל צבא
(ט) צדק ומשפט מו
ומשפט בשמאלו לע
כך ערך המשפט. כו

כח. תהלים פא. כט. דברים יא. ל. תהלים פא. לא. שם. לב. דברים יא.
לג. דברים יא. לד. תהלים קלט. לה. תהלים נז. לו. דברים ה. לז. דברים ז.
לח. יהושע ג. לט. דברים ז.

מ. בראשית יג.
מא. תהלים צד. מ

ספר

דעת תורה

הגהות ובאורים חידושים ופסקים על

שליח ערוך אורח חיים

(הלכות עירובין — ר"ח)

מהגאון הנודע שר התורה ועמוד ההוראה רבן של ישראל

מרן שלום מרדכי הבהן זצוק"ל

(אבד"ק ברעזאן)

ובסופו

שו"ת על הלכות שבת ועל הלכות עירובין

(לוקטו מכל חלקי שו"ת מהרש"ם)

— חלק רביעי —

יוצא לאור בפעם הראשונה מכת"י הגאון המחבר

(אמס קצהו נדפס בס' ארתות חיים)

ערוך וממודר עם הגהות והערות ע"י נכדו

שלום מרדכי הבהן שבררונן

ר"מ בשיבת אהלי שם

(בי"מ לתורה והוראה לבני עדות המזרח)

בעיה"ק ירושלים תוכבי"א

שנת תשכ"ו לפ"ק

15

דעת תורה

כרואים אותה. ועי' שפי"ת לעיל סי' כ"ז סק"ו בשם חשב"ץ [וז"ל: וכחצ בתשצ"ץ סי' ל' אין להניח תפלין וכו' ומוחר לבסות אותם בסודרו, והא' דאמרינן וראו כל עמי הארץ וכו', היינו שיהיו בראש במקום שהם נראים יותר, וראו כמו ושמעו, וכל העם רואים את הקולות ע"ש וכו' ע"כ].

ועי' באה"ט סק"א בשם דב"ש דברואה הלבנה מחוך אספקלריא של זכוכית אין לו לצרך עלי, וע"ש בדב"ש שהעיר מש"ם דר"ה כ"א ורש"י שם ורמב"ם פ"ב מהל' קידוש החדש ה"ה דברואה במים או בצבים או בעשיות אין מעידים עלי. ועשהו' הלכות קטנות ח"א סי' ל"ט דכל ראי' מחוך זכוכית מיקרי ראי', והוכיח כן מערוה בעשיות [דאסור לקרות כנגדה משום ולא יראה בך ערות דבר, עי' טוש"ע סי' ע"ה]. וע"ש שם סי' רע"ד דבין רואה פני זקן בעשיות דהוי ככלל ראי', והוכחה לזה מש"ם דיבמות מ"ב ב. בהא דיטע"י שאמר ואראה את ד' וכו' ומשיגין באספקלריא שאינה מאירה. ועי' שב"י ח"א סי' קכ"ו שהוכיח בכמה ראיות דדרך זכוכית מיקרי ראי', ודחה הוכחת הדב"ש מהא דר"ה ורמב"ם הל' קה"ח, דהתם מיורי שראה מראה הלבנה בעשיות או במראה [שפיגיל בלע"ז אבל לא הלבנה עלמה], דומי' דראה אותה במים, משא"כ ברואה אותה ברקיע דרך זכוכית מותר לצרך עלי, ואולי גם הדב"ש מיורי כה"ג, [לפוכך אסור לצרך עלי משא"כ כה"ג בני"ל], ע"ש באורך. וע"ש בהלק"ט ח"ב סי' פ"ב דבין עדים שראו צאי' שעובר עבירה ע"י הסתכלות בחוך מראה [שפיגיל] שכנגד העובר, [ועו"ש שנשאר בל"ע וכחצ רק דיש קל"ת לזרר זה מגמ' דר"ה כ"ד ה'. בהא דקידוש החדש מקלטה ברקיע ומקלטה במים וכו' ע"כ].

76 ואין לקדש החדש אלא בלידה וכו'. עשו"ת גור ארי' יהודא חא"ח סי' קמ"ד דמשחיכה אף שעדיין אינו לילה מותר לקדש, וראי' מרש"י פ' צא בפסוק החדש הזה לכם, [וז"ל: נתקשה משה על מולד הלבנה באיזו שעה תיראה ותהי' ראוי' לקדש, והראה לו באמצע הלבנה ברקיע וא"ל כזה ראה וקדש, וכי"ד הראהו והלא לא הי' נדבר עמו אלא ביום וכו', אלא סמוך לשקיעת החמה נאמר לו פרשה זו והראהו משחיכה ע"כ], ובש"ס נראה דדמי לקידוש החודש, [כלומר: דכמו במולד הלבנה שמקדשין החודש בראייתה, דילפינן מחיבת "הזה", שפיר מקדשין בשראו משחיכה בני"ל, ח"כ ע"כ ברכת הראי' על חידושה ג"כ כה"ג] יעו"ש.

או שאר תענית. עמג"א סק"ו [דבכ"ה כתב שמקומו נוהגים לקדש ליל תענית,

ולכן יחיד המתענה יקדש עם הלצור משום צרוב עם הדרת מלך], וכ"ה בסק"יג [בשם לבוש דאם חל מול"ש קודם ז' ימים ואחר ג' ימים מקדשין, מפני שהוא מול"ש וגם מפני שהלצור מקובצין וצרוב עם הדרת מלך]. ובדין אם רואה הלבנה ביחידות, אם יש לו להמתין על הלצור לקיים מלות צרוב עם, או עוב יותר לקיים מלות זרחין מקדימין, ועויין בר"ה ל"ב ב. גבי השני מחקוב, דמוכה דזרחין מקדימין עדיף מהא דצרוב עם, [דהכי אמרינן החס: מאי שנא שנה השני מחקוב משום דצרוב עם הדרת מלך, או הכי הלל נמי וכו', אלא מאי שנא הלל דבראשון משום דזרחין מקדימין למלות תקיעה נמי וכו', ארי' בשעת גזרת המלכות שנו]. ועי' שפי"ת סי' רכ"ע אות ג' בזה, [לענין ברכת החמה, שהביא בשם מה"ב ג"כ הכי דעדיף יותר לצרך בהנן החמה משום זרחין מקדימין, מלהמתין על עשרה משום צרוב עם, והביא מש"ס דר"ה בני"ל ע"ש].

ומצאתי בכתי"ק של הדעת קדושים ז"ל דעדיף לקדש ביחוד צמול"ש מלהמתין על לצור אח"כ בימי החול, ולפמ"ש"ל גם בחול דינא הכי דזרחין מקדימין עדיף.

ובדין היכי דכשר לצרך עפ"י הדון, [כגון שהלבנה מכוסה בעצ דק וקלוש כדלעיל במג"א], אם נכון ומוחר להמתין עד שיהי' יותר ללילה, עשהו' שצות יעקב ח"א סי' ל"ז [צא' שלא הי' לו שמן זית להדלקת נר הנוכה והכין נרות שעוה וכבר תחצ אותם במקומם להדלקה ובחוך כך הביאו לו שמן זית, והוא דרכו להדליק בכל פעם בשמן זית ועד שחכלה רגל מן השוק, ופסק דכיון דכבר החחול להתעסק בנרות שעוה יגמור צהן המלצה, אע"פ ששמן זית מלוח מן המוצחר, יעו"ש שהוכיח כן מכתי"ק ופלפל בזה]. ובתשו' חכ"ס לבי סי' מ"ה [שהאריך בזה ודחה ראיותיו של הישועות יעקב וסו"ס צה"ל: והדבר צרור דבין צאחרוג בין בנרות הנוכה ובכל המלות שבעולם מצרך על היפה והמבודר ויולא צו ידי חובתו אף שצא באחרונה יעו"ש]. וע"ש בחכ"ל מהא דכתב רמ"א כאן בשם חב"ד להמתין עד מול"ש, [והוכיח מזה ג"כ בני"ל, שהרי קוי"ל צפי כל התדיר דף ל"א דכל שהגיע זמנו הוי כאילו שחוט לפינו, ואפ"ה מעבירין המלוח ממנו זה כדי לעשותה צמול"ש מן המוצחר ע"ש, וא"כ הי"ל לדברי החכ"ל בני"ד כיון דכל שאורה ללול יותר ונהנין יותר מאורה הו"ל מלוח מן המוצחר, לכן יש להמתין בני"ל ודוי"ק]. ועי' ברכ"י סי' א' אות ז' ג"כ בזה.

ואין מקדשין אותה במו"ש שחל בו י"ב. עמג"א סק"ו [דכ"ש שלא יקדשו אותה ליל

ספר גור אריה יהודא

הפעם אודה את ד' בחיבור גור אריה יהודא אשר חנן ד' לי אריה יהודא ליב תאומים הרובץ תחת משא עבודת הקודש פה ק"ק בראד הבירה והקרייז בן א"א המנוח הגאון המפורסים מוהר"ר יוסף תאומים שהיה בילדותו אב"ד דק"ק אוסטרווצי ואח"כ ראש ישיבה ודרשן דק"ק פוזנא ואח"כ בק"ק לובלין בן הרב הגאון מו' ארי' ליב תאומים אב"ד דק"ק קרעשיב אחיו של הגאון המפורסים ר' חיים יונה תאומים אב"ד דק"ק ברעסלע בן הגאון המפורסים בכל קצוי ארץ מו"ה יחזקאל פייבל תאומים אב"ד דק"ק פרעמסלא אחיו של הגאון מוהר"ר מאיר שהדפיס העין יעקב בן הגאון המפורסים מוה' יונה תאומים בעהמ"ח קיקיון דיונה ואין בודקין כו' כי כבר נדפס יחוסו בעין יעקב דפוס אמשטרדם דפוס קאשמן שהיה נכד הגאון מהרש"ל ויחוסו עד רש"י ז"ל ושאר אבות הקדושים הן מצד אבי והן מצד אמי הידועים לי המה הגאון החסיד מוהר"ר נטע אב"ד דק"ק טורבין מזרע מגלה עמוקות והגאון מוה' ר' העשיל והגאון מהר"ם מלובלין והגאון ר' ליב הגדול והגאון מו"ה ברוך ראפופארט ואמי מורתי הרבנית הצנועה מ' ריזל ז"ל בת הגאון החסיד מוהר"ר נטע שהיה אב"ד דק"ק טורבין מזרע מגלה עמוקות ומזרע המפורסים הגאון רבינו הגדול מו' העשיל חתן הגאון מוה' ברוך ראפופארט שהיה אב"ד דק"ק פירדא וזכות אבותי הקדושים יעמוד לי שלא ימיש התורה מפי ומפי זרעי ומפי זרע זרעי מעיינותי הוצה ויהיה מקובל בפי הבריות אמן סלה:

[נוסח שער דפוס ראשון זאלקווא תקפז]

אורה חיים - יורה דעה

יוצא לאור מחדש בעריכה מחודשת באותיות מאירות עינים
ובהגה מדוייקת בתוספת מראי מקומות הערות וצינונים
מפתחות הענינים והמקורות ותולדות המחבר

יוצא לאור ע"י

זכרון אהרן

פעיה"ק ירושלים תשע"ח

מהדורת וינברג

לכן מחמיר לחוש גם לבדיקה. וא"כ התם הוא לדינא דומיא דטריפות הריאה אף דפסקינן דצריך לבדוק מ"מ מותר לשחוט בהמה ביו"ט דסמכינן ארוב, והא דמבעיא ליה מהו לשחטו ביו"ט אפשר משום דהתם שכית יותר להיות ריעותא ולחוש ליה, אבל לדינא פסקינן דלא חיישינן. אבל בריסוק בית הרחם כיון דלרב נחמן איכא חשש ריסוק באיכא ריעותא שאינו מפרס ע"ג קרקע, רק דמהני בדיקה, אבל כל זמן שלא נבדק ספיקא הוא, א"כ אסור לשחטו ביו"ט שמא ימצא ריעותא. כן נלענ"ד ביישוב דברי הרא"ש ודו"ק.

[לפנינו חסר סימן קמב עיין במפתח]

סימן קמג

באו"ח סי' תצ"ח ס"ו בט"ז ס"ק ה' [כתב] כזית צלי, הכי ס"ל לת"ק במשנה, ור' עקיבא אומר אפי' כזית חי, ופסק הרמב"ם (פ"א מהל' יו"ט הי"ב) דהא קי"ל כת"ק, ובטור לא נזכר צלי, ותמה עליו הב"י. ולענ"ד תמוה על הרמב"ם דהא קי"ל הלכה כר' עקיבא בכל מקום ואפי' מחביריו, ואפי' רבים חולקים עליו, עכ"ל הט"ז. וכן ראיתי עוד במקומות אחרים שכותב הט"ז כן. ותמיהני הרי מבואר בפסחים דף קט"ז ע"ב ברשב"ם ד"ה כן יגיענו וגו', והיינו דעבדינן כר' עקיבא מחבירו, ות"ק דאמר וחותם בגאולה אינו תנא שלישי, דא"כ אמאי עבדינן כר' עקיבא הואיל ורבנן פליגי עליה, הא אין הלכה כר' עקיבא מחביריו. וכן איתא בספר כריתות לרבינו שמשון מקינן שער ג' ימות עולם סעיף ד' וז"ל ר' אליעזר ור' יהושע הלכה כר' יהושע, ר' אליעזר ור' עקיבא הלכה כר' עקיבא מחבירו ולא מחביריו.

סימן קמד

מעשה שלא נראה הלבנה לקדשה מחמת גשמים כי אם [עם] חשיכה, ולא היה עדיין לילה אלא סמוך לה, והעם מתיראים אם ימתינו עד הלילה ממש אולי יתכסה מעננים, אם מותר לקדשה.

הנה בשו"ע או"ח סי' תכ"ו ס"א בהג"ה מביא בשם האגור דאין לקדש אלא בלילה שהלבנה זורחת ונהנין מאורה. והנה עיינתי באגור (הל' ראש חדש סי' תקצא) כתב וז"ל י"א שאין לקדש אלא בלילה, ומסתברא דשרגא בטיהרא למאי אהני

1. אלמא דאין מברכין על הנאה מאורה.

עכ"ל. ולשון י"א משמע שדעת אחרים הוא שפלי אפי' ביום אם נראית, אלא שהוא הסכים להיא"א דא"א ביום מטעמא דשרגא בטיהרא מה מהפ.

והנה דעת האחרים דמתירין לא מצאתי. ותמצא לבאר טעמא דמחלוקתן, נראה לי דטעמא הא דמשום הא דמברכין על קידוש הלבנה הוא משום מאורה ומברכין על הנאתה. והנה איתא בסנהדרין דף (ע"ב) וא"ר אחא בר חנינא א"ר אסי א"ר יוחנן עד מברכין על החדש עד שחתמלא פגימתה, וכמה א"ר בר אידי א"ר יהודה עד שבעה, נהרדעי אמרי עד ש"א א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא וליברך הטוב והמטיב אטו כי חסר מברכין דיי"ן האמת. והנה נראה מזה מברכין על הנאת אורה אלא על חידושה. אך רש"י פ"י (מב, א ד"ה וליברך) דהאי קושיא קאי על רב יהודה פ"ה דמשבעה ואילך ליכא למימר מחדש חדשים, לברך הטוב והמטיב שכל שעה הוא מיטב לנו במילואתה שני להאיר לעולם ע"ש. ולפ"ז י"ל דהאי קושיא והאי תהניא אליבא דרב יהודה דוקא, אבל לנהרדעי דהלכתא כותיה פריך עליה רב אחא מדיפתי כלל, ולא צריך לתא' התו והמהרש"א שם הסביר לן משום דברכת מחדש חדשים נמי על טובת האור ע"ש, א"כ אתי שפיר דלהני פוסקים יברך עד הלילה משום דפסקינן כנהרדעי, וי"ל דנפלל ברכת מחדש חדשים גם ברכה על נהנה מאורה, ודל"ל פקו ותירוץ הש"ס, להכי מהראוי להיות בלילה דוקא, ולא דשרגא בטיהרא מה מהני ולא יהיה ברכה על הנאה ממנו אבל אדוני אבי זקני הרש"ל כתב על רש"י הנ"ל פ' במקומו מונח דלכו"ע מקשה דאין ברכה על הנאה נכלל ב' מחדש חדשים עי"ש, וא"כ צריך לתירוץ הש"ס דלא ב' ברכת הנאה על מאורה. ומצאתי סעד לדבריו דאין לפרך זה ממ"ש בשו"ע או"ח סי' רט"ז במג"א ס"ק א' בשם המר (ברכות פ"ח סי' קפט) דאין מברכין אלא על דבר שהגוף ממנו, ולכן אין מברכין על האש אלא במוצאי שבת. והוא ותחילת ברייתו הוא ע"ש, וא"כ ברכה על חידושה לבד פ' לברך אף ביום, וזהו דעת הפוסקים דלאו דווקא בלילה.

אך כל זה לברך ביום, אבל [עם] חשיכה נ"ל דמקדש הלבנה. דהנה איתא התם (מב, א) אמר רב אחא בר רב הונא א"ר אסי א"ר יוחנן כל המברך על החודש בזמנו כאלו מן פני השכינה, כתיב הכא החודש הזה לכם וכתיב התם זה צד ואנוהו, הני דבי ר' ישמעאל אלמלא לא זכו כו' וכו' והאסמכתא על קידוש הלבנה הוא מפסוק (שמות יב, ב) החדש הזה לכם, אף דהעיקר הוא על קידוש ב"ד [את] החודש ק'.

להיות מברכין פליגי הפוסקים אי בגי' אי בזי' ולא קודם גי' ימים לכו"ע², ולענין קידוש ב"ד מתחיל תיכף אף בנראה יום כ"ט [עם] חשכה³, הוא משום דצריך לזה חכמה גדולה להבין דוהו הלבנה מתוך קטנותה, דהרי משה נתקשה בזה ומסרו לבית דין החכמים, אבל קידוש על הלבנה דלכו"ע מסורה, ואולי מתוך קטנותה ידמה כוכב בעיניו ויסברו שהיא לבנה כמ"ש המזרחי (שמות שם) במשה, ולהכי בעינן איזה ימים שיראה שהוא ודאי הלבנה, אבל בידוע שהיא הלבנה ונראית [עם] חשיכה יכולין לברך מחדש חדשים, ואין צריכין להמתין עד לילה, ובפרט במקום חשש אולי יכסוה עננים ויבוטל לברך עליה. הנלע"ד כתבתי.

נמי האסמכתא על קידוש לבנה - מחדש חדשים, וליף מתיבת הוה. והנה רש"י בחומש פ' בא כתב החדש הזה לכם וז"ל נתקשה משה על מולד הלבנה באיזה שעה תיראה ותהיה ראויה לקדש, והקאה לו באצבע הלבנה בוקיע, ואמר לו כזה ראה וקדש, וכיצד הראהו, והלא לא היה נדבר עמו אלא ביום, שנא' ויהי ביום דיבר ה', ביום צותו, מן היום אשר צוה והלאה, אלא סמוך לשקיעת החמה נאמר לו פרשה זו והראהו עם חשיכה עכ"ל ע"כ. א"כ כיון דיכולין לקדש החדש על לבנה בנראה [עם] חשיכה מתיבת הזה, הכי נמי חידוש הלבנה לברך עליה מחדש חדשים דנלמד ג"כ מתיבת הזה נמי יכולין לברך על ראייה [עם] חשיכה. ואף [דלגבין] מאימתי מתחילין

לקדש
לקדש
לענ"ך
ד הוא
דנהנין
מ"א
כמה
יעקב
ז כו',
א"ל
דאין
התם
וי נמי
מיהא
גוספת
ז הוא
זו לא
רוצא,
ז אתי
ז דלא
בכלל
קושיה
ביום
אורה.
כבודו
בכלל
שייך
ך על
גדרכי
נהנה
זואיל
יכול
לה.
קדשין
חנינא
מקבל
ז אלי
הרי
חודש
ז קאי

2. עיי' שו"ע או"ח (תכו, ד), ובט"ז (שם, ג) ובמג"א (שם, יג).
3. כמבואר בפיה"מ להרמב"ם (פ"ג דר"ה מ"א); ועיי' מה שכתב באור שמח (פ"ב מהל' קידוש החודש ה"ט) ליישב דבריו.

בעושה"ת

עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ

ספר

ישראל והזמנים

על עניני זמני היום והלילה

ומצות התלויים בהם

ומשם יפרד והי' לשלשה ראשים

ח"א

בו ידובר נכבדות בפרטי דיני המצות וההלכות התלויים בזמנים, אספתים הנה מכל הדי' חלקי שו"ע והי' המשכן אחד, וביארתים כיד ה' הטובה עלי.

ח"ב

הנקרא "שרגא לחיים" בו יבואר זמן בין השמשות וזמן הלילה לשיטות השונות שבחז"ל ובראשונים, ובעיקר יאיר נתיב במחלוקת ר"ת והגאונים.

ח"ג

כיל מבלאות של הזמנים המדויקים לכל יום ויום, לפי השיטות השונות שבחז"ל ופוסקים, וספחתי לו מבוא אשר בו יחבארו בקצרה ובראשי פרקים מקור מוצא כל שיטה ואופן החשבון

כל אלה חוברו יחדיו בעזרת ד' יתברך ויתעלה

ע"י הצעיר באלפי

ישראל דוד הארפענעם

רב דביהמ"ד "ישראל והזמנים"

ומו"צ בכית הוראה שע"י התאחדות הרבנים

מח"ס ישראל והזמנים ג"ח, שו"ת ויברך דוד כ"ח

ס' חינוך ישראל, שו"ת מקדש ישראל, ס' נשמת ישראל

שו"ת נשמת שבת ד' חלקים, וש"ס

שנת תשס"ב לפ"ק

מהדורה חדשה מורחבת

"דפוס הכתב"

רה שעות
א בלע"ז
ן התקופה
וב כלבוש
קבוע עליו

ז שנודק
ור"ל בזמן
ונהג בכל
ות קצרות
ות הרגיל
טיי"ם, או
שמדפיסים
ה אחד על
המור"ש

הא ממילא
עות שאנו
עצמו איננו
שלנו אלא

דפס לאחר
שמכרזין
פי חשבון
לפי אופק

פי "מור"ש
אף בחו"ל
שעה שהוא

מכרזין שם
של ירושלים
ויפיים שעה
ום מקדימים

, וכל מדינה
(מר) להוסיף
קצרותי.

שאינ עושין
כ הוא כבר
י"ס"ד), וכן
שעבר זמן
צרו החיים

(דף י') משם הבעש"ט זי"ע, וכן אותן שאין
אומרים תחנן ער"ח אם כבר הוא אחר זמן
המולד, לענין כל הג"ל פשוט דכלל מקום מקום
משערין שם זמן המולד לפי אותו האופק (כמה
שעות הוא מרוחק מא"י לפי מור"ש האמיתי).

אבל מה אעשה. שמנהג העולם אינו כן אלא
בחו"ל מכרזין זמן המולד כפי המולד
שבשעות ירושלים, ומזמן הזה ממתנינים ג' - ד'
שלימים (כפי השעות שבחו"ל, וכן מביא במחזור
דברי יואל (שבועות, ע' תש"י) שמרן מסאטמאר
דצ"ל המתין על ד' שלמים כפי האופק בארה"ב
אע"פ שבא"י כבר הוא אחר ד' שלימים, וצ"ע
שלא זכיתי לדון לפניו, שור"ר בס' בוצינא קדישא
להרה"ח ר' סענדר דייטש ז"ל (וזה"ל דסוף זמן
קידוש לבנה הוא רק בזמן של המורה שעות
בירושלים, נמצא שבמדינות שהם למערכה של
ארץ ישראל זמן המולד משתנה לפי האופק,
וצריך לחשוב את המולד לפי השעות בירושלים
עכ"ל).

קידוש לבנה בביהש"מ

ג) **מבואר** בשו"ע (סי' תכ"ו ס"א ברמ"א) דאין
לקדש החודש אלא כלילה בעת
שהלבנה זורחת ונהנין מאורה נוכ"כ בס' שבה"ל
(רס"י קס"ז) ובס' האגור (סוף הל' ר"ח) ובס'
אבודרהם (ע' שמ"ו) בשם מדרש, ובס' הפרדס
(לרבינו אשר בר"ח, ע' ג').

וע' מ"ב (שם סק"ב) דהיינו לאפוקי ביהש"מ
שהלבנה נראית קצת ועדיין הוא יום עיי"ש
(פי' דהא ביום בלא"ה אין הלבנה נראית), אלא
שנלענ"ד שיש לחלק בין ביהש"מ"ש דהגאונים
לביהש"מ"ש דר"ת, דבביהש"מ"ש דהגאונים שהוא
תומ"י לאחר שקעה"ח ודאין דאין לקדש אז, שאז
עדיין יש הרבה אור היום, משא"כ בביהש"מ"ש
דר"ת (לאותן הממתנינין ע"ב דק אחר שקעה"ח
לזמן צאה"כ ושיעור ג' רבעי לפניו הוא
ביהש"מ"ש) כבר הוא חושך קצת ונהנין מאור
הלבנה, נראה שפיר דמותר לקדש אז הלבנה
[וצריכין לזוהר כזה אותן שנוהגין להתפלל מעריב
מבעו"י מפלגה"מ ולמעלה שיש להם להמתין

שלא לקדש הלבנה עד לאחר צאה"כ, וצ"ע
במנהגות וורמזא (עניני ת"ב) שבת"ב מתפללין
תפ"ע מבעו"י ומקדשין והולכין יחיפין עד חשיכה
עיי"ש, יוצא דמקדשין מבעו"י, (וע' ברכת הבית
שער מ"ח ס"ב), ומצאתי בדרשות מהר"ח אר"ז
(פ' עקב) שאין לקדש הלבנה אא"כ תהא זריחתה
ניכרת על הקרקע, (באופן) דכה"ג הוי לילה
גמורה לענין מוצ"ש ויוהכ"פ עיי"ש, [והוא על פי
המובא בדברינו לק' בחלק ב' פרק ו' דאחד
מסימני לילה ה"ה כשהלבנה זורחת בכח], אבל
בדעת תורה (ס"א ד"ה ואין) מביא משו"ת גור
אריה יהודה (חאו"ח סי' קמ"ד) דמשחשיכה
יכולין לקדש אף שעדיין אינו לילה, [ועיי"ש מה
שכ' הגא"י לבסס שיטת הסוברים שאף ביום
יכולין לברך עליו משום שאינו ברכת הנהנין על
הנאת אורה רק ברכה על חידושה], אמנם עדיין
הם צריכים לזוהר שלא לקדש קודם חשיכה,
ולשיטת הגאונים דבשיעור ג' רבעי מיל אחר
צאה"כ הוא לילה מפני שרואין אז ג' כוכבים
ברקיע, צ"ע מהו לקדש הלבנה או דהא המציאות
מורה שאז אכתי יש אור רב בעולם, אולי י"ל דאף
לאחר צאה"כ לדידיה אין לקדש הלבנה כל זמן
שאינ נהנין מאור הלבנה, וע' בדברינו לק' בד"ה
הסמוך.

וע' בס' ברור הלכה (סי' תכ"ו) שדן אי יכולין
לקדש הלבנה בכוקר לאחר עלות השחר
כשעדיין חושך ע"פ הרקיע ונהנין מאור הלבנה
(כגון קודם שהאיר בשיעור משיכיר), ומביא שם
שדבר זה תלוי בהטעם שכתבו הראשונים במה
שאינ לקדש הלבנה ביום, אלא כלילה, דלפי מה
שכתב באגור ובשבה"ל ובחניא רבתי משום
דביום שרגא בטיהרא מה מהני, א"כ בכוקר אחר
עלוה"ש דמהני מקדשין, אבל לפי מה שכתב שם
עוד טעם משום שגבול הלבנה כלילה שנא' אח
הירח וכוכבים לממשלות "כלילה", ובאבודרהם
כ' משום שנאמר עשה ירח למועדים, א"כ י"ל
דאין מקדשין אחר עלוה"ש, ומביא שם שבשו"ת
התעוררות תשובה כ' שיכולין לקדש אחר
עלוה"ש בזמן שנהנין לאורו, וכן מצדד שם הוא,
אם לא באופן שבלא"ה לא יהא יכול לקדש עוד

עיי"ש, ובהנ"ל יש לדון נמי שלכתחלה אין נכון לקדש קודם זמן (הלילה) צאה"כ לר"ת, אף שכבר הוא חושך קצת, ויל"ע אי בביהשמ"ש (שוראין כבר ב' כוכבים בינונים) אי מקדשין לכתחלה כיון שמידי דרבנן הוא וספק דרבנן להקל, וידידי החוב"ט ש"ב מוה"ר בנימין שמשון בלומענטאל נ"י הראוני שבס' כפה"ח (פלאגי - לה"ז) כ' שאין לקדש הלבנה אלא בזמן לילה "ודאי".

תחלת זמן קידוש לבנה

ד) איתא במס' ברכות (דף נ"ט) ובמס' סנהדרין (דף מב.) דהרואה לבנה בחידושה מברך אשר במאמרו ברא שחקים וכו', ובתרי" (ברכות ס"פ תפלת השחר) מביא ממס' סופרים שאין מקדשין הלבנה עד שתחבשם, ומפרש תרי" דהיינו שתהא מאירה ואדם נהנה מאורה, וזהו אחר ב' או ג' ימים, אבל ירח בן יומו מתוך קטנותו אין בני אדם נהנין מאורה ע"כ, ואף שרכינו יונה מזכיר ב' או ג' ימים, א"כ לכאורה משמע דכבר יכולין לקדש מיום ב' ואילך, וכן מדיוקא דסיפא מוכח דלא בא לאפוקי אלא ירח בן יומו, אבל הב"י (סי' תכ"ו) מביא משמו שאין מברכין על הלבנה עד שיעברו עליו ג' ימים, וכ"ה בב"ת שם, ובטור"י שם (סוסק"ג), ומצאתי הדבר מבואר בפ"י רב סעדיא גאון על פ' בראשית (נדפסה בס' גנוי ירושלים ע' קמ"ד) דזמן ברכת לבנה מיום ד' בחודש נאכל דעת הרמב"ם (פ"י מהל' ברכות) והסמ"ג שיכול לברך עלי' כליל א"ן, ובשו"ת גור אריה יהודה (סוס"י קמ"ד) כ' הטעם שלכו"ע אין מברכין עליו קודם ג' ימים שהוא משום שמא מתוך קטנותו שאז דומה לכוכב יטעו בו ויברכו על כוכב עיי"ב.

ג) זכ' הפמ"ג (א"א שם סק"ג) והובא להלכה במ"ב דהנך ג' ימים מנינן מעל"ע משעת המולד, (דהיינו 72 שעה אחר המולד, $3 \times 24 = 72$), ועשו"ת עצי ברושים (סי' ס"ג) שדן אי מנינן "מיום" המולד או "משעת" המולד.

ה) אבל הב"י (בסי' תכ"ו) מביא משם בעל שערי אורה בשו"ת הגר"י גיקטלייא שעל פי קבלה אין לקדש הלבנה עד שיעברו על

הלבנה ז' ימים, ופסק כן המחבר בשו"ע (שם ס"ד), וכ"ה בסידור הארז"ל ובשלה"ק (מס' פסחים) ובס' משנת חסידים ובסידור התניא ובעבודת הקודש (מורה באצבע ו-קפכ) ובסידור ושורש העבודה (שער ט' פ"א ז' ימים מעת לעת מהמולד) ובס' בן איש חי (ש"ב פ' ויקרא אות כ"ג - ז' שלמים) ובס' הוראת שעה (דף נ"א ע"ב) ובשו"ת בית דוד (ח"א סי' קל"ב - שבעינן ז' שלמים מעל"ע ואף במוצ"ש) ובסידור רבי שבת ועשו"ת ח"ס (אור"ח סי' ק"ב) דכן נוהגין לדקדק היכי דאפשר (וכמנהגי ח"ס איתא שהקפיד ל' לקדש הלבנה אף כשהי' חסר רק שעה ל' שלמים).

ולשיטה זו ג"כ ז' ימים אלו מנינן מהזמן שהי' המולד באותו המקום שהוא עומד שם ולפי חשבון הנ"ל אם היה המולד בא"י בשעה 12:00 כלילה אז בארץ ישראל אין לקדש הלבנה עד מוצ"ש הבא לאחר שעה 12:00 כלילה, אבל בניו יארק כבר יכולין לקדשו אחר שעה 4:44 אחה"צ, ובאסטראליע אין לקדשו אלא לאחר שעה 7:20 של יום ראשון.

מיהו הב"ח חולק על זה דבהדיא מבואר בש"ס (ובפירש"י שם) דמקדשין קודם שעבר ז' והביאו המג"א (סקי"ג), וכ"כ הפמ"ג (שם במשב"ז סק"ג, ובשו"ת מגידות סי' ק"ב) והמ"ב (סק"כ) ושכ"כ הגר"א לקדשה לאחר ג' ימים, וכ"כ בשו"ת עולת שמואל (סי' ס' - כל שעבר ג' ימים שמאז אורה מבהיק) וכן נהג החזו"א ז"ל (דינים והנהגות החזו"א פט"ז) וכ"ה בשו"ת שמלת בנימין (בסוה"ס) [ועיי"ש שאף על מוצ"ש אין להמתין אא"כ אין ג' ימים עד מוצ"ש (דג"י לפני שבת מיקרי קודם שבת)].

ובשו"ת אוהל יעקב (סי' ס"ז) כ' שאף לבעל האורה "מותר" לקדש קודם ז', דבאמת מעיקר הדין יכולין לקדש מתחילת המולד עד ט"ו יום, אלא דס"ל שעדיף לאחרה, דכל שמוסיף חידושה עדיף טפי שאורה מבוסס, אלא שיי"א שהיות שזריזין מקדימין למצוות יש להקדים עכ"פ לאחר ג', אבל ס' האורה ס"ל שיש להמתין

דמאחר שממתין כדי לעשות מ' לחוש הקבלה על כן אין בו מ' (לפי מה שכתבו כמה פוסקים ז' עדיף מזריזין מקדימין

הא"ר (סקי"ד) מיישב ד' הב"ח, ומצדד דכוונת אבל ביום ז' מקדשין, וכ"כ ו המ"ע מפאנו, וכן בסידור רבי ימים מהמולד מקדשין, אבל ע"ז דלפי הקבלה גם ביום ז' שיעבור ז' ימים שלמים (מ השעות (סק"י) וכ"כ בשו"ת פליקוטזי מהרי"ח מביא מס' ע"ר) שו" שלמים ממש בעינן טעם המק"מ בהא דאין לקדש להמולד לא בעינן מעל"ע, אב עוד חזון למועד בטעמים ככ דלפי"ז בעינן מ'

ולעומת זה בעיקר הדבר (להגה"ק מקמארנז) וכן בספרו זוהר חי הרעיש י אין להקפיד שלא לקדש הז' ומצא כן בכתבי הארז"ל, ו מיד שיראנה אפילו בראש ובאמת שכדבריו יוצא מפ כפרע"ח (שער ר"ח פ"ג) שכ אומרים אותה בר"ח וכו' עכ' השהם (סי' תכ"ו) מס' ה שמצוה מן המוכתר לקד' עכ"ל, גם הלום ראיתי בכ בהוספות ע' ג' [תרנ"ו] המהרש"ב ז"ל שראה את ז"ל שלא הקפיד להמתין ז' קידש את הלבנה, גם מב דבעל התניא שאינו יודע אי לקדש הלבנה עד ז' ימי שבכמה מקומות בספרי מנו דב"ז, ובס' ילקוט מהרי"צ אות ד') כ' שלפעמים ק

המאחר שממתין כדי לעשות מצוה כהלכתה וגם להושי הקבלה על כן אין בו משום חימוץ מצוה (לפי מה שכתבו כמה פוסקים דמצוה מן המובחר עדיף מזרזין מקדימין למצוות).

הקידוש (סקי"ד) מיישב ד' השו"ע מקושיית הב"ת, ומצדד דכוונת הב"י רק עד תחלת האכל ביום ז' מקדשין, וכ"כ בברכ"י משם תשו' המ"ע מפאנו, וכן בסידור רבי קאפיל כתב דלאחר ימים מהמולד מקדשין, אבל הברכ"י שם חולק ע"ז דלפי הקבלה גם ביום ז' אין מקדשין עד שיעבור ז' ימים שלמים (מעל"ע) הביאו נמי השע"ת (סק"י) וכ"כ בשו"ת ח"ס (הנ"ל), וכן פליקוטי מהרי"ח מביא מס' אגרא דפרקא (אות ע"ר) שו' שלימים ממש בעינן [דמתחלה כ' דלפי טעם המק"מ בהא דאין לקדש הלכנה עד ז' ימים להמולד לא בעינן מעל"ע, אבל סיים בזה"ל אבל עוד חזון למועד בטעמים כמוסים עכ"ל, משמע דלפי"ז בעינן מעל"ע].

ולעומת זה בעיקר הדבר בס' נוצר חסד (להגה"ק מקמארנא זצ"ל פ"ד דאבות) וכן בספרו זוהר חי הרעיש שאף לפי המקובלים אין להקפיד שלא לקדש הלכנה בתוך ז', שלא נמצא כן בכחבי הארז"ל, ועיי"ש שיש לקדשה מיד שיראנה אפילו בראש חודש עצמו עיי"ב, ובאמת שכדבריו יוצא מפשטות ד' הארז"ל בפרע"ח (שער ר"ח פ"ג) שכ' שברכת הלכנה אנו אומרים אותה בר"ח וכו' עכ"ל, וכן מביא בס' אבן השהם (סי' תכ"ו) מס' הקנה, וז"ל ודע בני שמצוה מן המובחר לקדש כלילה הראשונה עכ"ל, גם הלום ראיתי בסוף שו"ע הרב (ח"ג בהוספות ע' ג' [תרנן]) שמביא מהגה"ק המהרש"ב ז"ל שראה את אביו הגה"ק מהר"ש ז"ל שלא הקפיד להמתין ז' ימים (רק אחר ג' ימים קידש את הלכנה), גם מביא שם שטמו משמי' דבעל התניא שאינו יודע איפה נמצא הקבלה שלא לקדש הלכנה עד ז' ימים, אמנם שם מביא שבכמה מקומות בספרי מנהגי חב"ד ז"ל שהזכירו דב"ז, ובס' ילקוט מהרי"א מזידיטשוב (הנהגות אות ד') כ' שלפעמים קידש הלכנה קודם ז'

שלמים, ועשו"ת חורת יקותיאל (מהדו"ח סי' נ'), מ"מ ראיתי בהגהות עמודי הוראה שבסוף ספר מורה באצבע (לידדי הגה"צ ר' יעקב הלל שליט"א ר"י ומנהיג חברת אהבת שלום) שמביא שכין שכן מובא משם הארז"ל בספרי תלמידיו וגדולי המקובלים ה"ה הרמ"ז (בפי' על רמ"ע פ' כי תשא) מ"ח, סידור הרש"ש, סידור התניא, חמ"י, כודאי שכה"ד הארז"ל, ולמעלה הבאנו כן מעוד כמה ספרים, והגה"ק מהר"א מבעלזא זצ"ל המתין מלברך עד לאחר עשרה ימים עשו"ת תשובות והנהגות (סי' ר"ד), ועשו"ת הד"ר (סי' מ"ד) שכן נהג הרה"ק ר"א מראהטין ז"ל.

וראוי לידע שבארץ ישראל אינו מצוי כלל שיהיה מעונן (אף לא בימות החורף), ועל כן באמת נהוג בא"י להמתין על מוצ"ש, אבל כחז"ל בדרך כלל מצוי שיהיה מעונן ובפרט היה כן ברוסלאנד במדינות הקרות, וכמו כן הוא נמי כאן בארה"ב על כן בדרך כלל נוהגין שלא להמתין על מוצ"ש. L

סוף זמן קידוש לבנה

ו) **איתא** במס' סנהדרין שם דאין מקדשין הלכנה אלא עד יום ט"ז, וכ' הטור דעד ולא עד בכלל (דהיינו חצי חודש הלכנה), ואין לקדש אלא ט"ו יום משעת המולד לא מיום קביעת החודש, ובב"י מביא מתשו' מהרי"ל דט"ו יום לאו דוקא דהכוונה עד חצי מחודש הלכנה (דחודש הלכנה הוא כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים) דהיינו י"ד יום י"ח שעות שצ"ו חלקים (שצ"ו חלקים הוא בערך 22 מינוט) אחר זמן המולד, וכ"ה בב"ח וכן פסק הרמ"א והפמ"ג (א"א סקי"ב) וכ"ה בשו"ת ח"ס ובשו"ת גור אריה יהודה (סי' קכ"ג), והטעם משום דאח"כ מתחיל הלכנה להיות חוסר והולך והיאך יברך עליו אז. אבל דעת המור וקציעה דט"ו ימים מעל"ע שלימים מנינן, והסכים לדבריו המ"ב (בבה"ל ד"ה ולא) לענין דיעבד, וכ"כ בשו"ת עצי ברושים (סי' ס"ג, והוא ג"כ בשו"ת בנין שלמה ח"ב סי' כ"ז).

שו"ע (שם) לה"ק (מס') דור התניא (פב) וביסוד ז' מעת לעת ויקרא אות י"ב נ"א ע"ה) שבעינן ז' רבי שכתב הגין לדקדק שהקפיד לז' שעה לז' מהזמן שהו' א עומד שם בא"י בשעה קדש הלכנה כלילה, אבל שעה 4:44 אלא לאחר בואר בש"ס ש' שעבר ז' פמ"ג (שם) ק"ב) והמ"ב זר ג' ימים, כל שעבר ג' החזו"א ז"ל נ"ה בשו"ת ז' על מוצ"ש נוצ"ש (דג"י) (ז'). שאף לבעל ז' דבאמת זולד עד ט"ו כל שמוסיף אלא שי"א יש להקדים שיש להמתין